

de Functowicz i Ravetz?, al «contraste de saberes» de Víctor Toledo? Després de veure totes aquestes perspectives, l'autora sembla que té una certa preferència per enfocaments més activistes com ara l'agroecologia o l'ecologia política, però també és conscient de les limitacions pròpies de barreges alquimistes (p. 170). En canvi, li serveix més el concepte «d'aprenentatge social», que li permet donar sentit al procés participatiu a les Garrigues Baixes i concloure que «coneixement i política es troben entrelaçats i que el conflicte és una bona oportunitat per tocar problemes pràctics de fons» (p. 189).

La innovació, la qualitat dels arguments i el compromís que sorgeixen d'aquestes pàgines no s'han de veure disminuïts per algunes crítiques que també es poden fer al llibre. En primer lloc, la preferència pel procés sobre els resultats finals és legítima, però potser deixa als que ho llegim amb ganes de saber més sobre aspectes concrets del tema, com ara, i sense ànim de ser exhaustiu, la relació entre el projecte, els cabals ecològics i el canvi climàtic (és a dir, quines perspectives de futur tindria el regadiu); el debat sobre la modernització de regadius, o el debat sobre els serveis ambientals dels agroecosistemes del secà ponentí, etc. Quina havia estat la reacció dels participants en relació amb aquests temes? Tampoc no em

convenç gaire la llista de participants en aquest procés, la qual no varia gaire d'aquelles on trobem els «sospitosos habituals» d'aquest tipus d'actes (el pagès, el científic, l'ornitòleg, el tècnic, etc.). Així, sobta no trobar-hi cap participant de col·lectius com ara els immigrants o les dones, per exemple, o que s'utilitzin expressions com ara «la gent del territori», pel gran potencial d'exclusió que suposen.

Finalment, i tot i que l'autora es mostra procliu a relativitzar-ho tot (la qual cosa no és necessàriament negativa, per descomptat), em pregunto si aquesta actitud no amaga una certa visió acrítica de la participació, la governança, el contrast d'idees, etc. En aquest sentit, a mi potser m'hauria agradat que paraules com ara *política*, *democràcia* o *igualtat* haguessin sortit més al text. En qualsevol cas, aquestes reflexions no volen ser tant una crítica com una oportunitat per seguir gaudint de les aportacions que ens esperen de Sigrid Muñiz en el futur en aquestes temàtiques socioambientals i en d'altres.

David Sauri Pujol

Department de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona
david.sauri@uab.cat

OSTERGREN, Robert C. i LE BOSSÉ, Mathias (2011)
The Europeans: A Geography of People, Culture and Environment. Second Edition
Nova York (EUA): The Guilford Press, X + 432 p.
ISBN: 978-1-59385-384-6 (pbk.) – 978-1-60918-140-6 (hbk.)

En aquest llibre, s'hi ofereix una introducció completa a la geografia europea. Es tracta d'un text molt atractiu, ric i amb molts matisos. Tot i que cobreix la quasi totalitat dels àmbits temàtics que s'esperen d'una obra d'aquestes caracte-

rstiques (l'entorn físic, el medi ambient, la població, els fenòmens migratoris, les llengües, les religions, l'organització política, etc.), es presta una atenció especial a les característiques històriques i contemporànies dels diversos ambients

urbans on viu i treballa la majoria d'europeus.

Robert C. Ostergren és professor de Geografia a la Universitat de Wisconsin-Madison (EUA). Ha viscut, estudiat i viatjat extensament per Europa i és autor de múltiples publicacions que giren entorn de la geografia cultural i històrica d'Europa i Nord-amèrica. L'altre autor, Mathias Le Bossé, és també professor de Geografia a la Universitat de Kutztown, de Pensilvània (EUA). La seva docència i recerca se centren en la geografia humana, cultural i regional. Les seves publicacions principals aborden qüestions d'identitat, regionalisme i nacionalisme en el context de la integració europea.

En aquesta segona edició de *The Europeans*, Ostergren i Le Bossé introdueixen una sèrie de canvis, innovacions i actualitzacions amb l'objectiu d'entendre millor els esdeveniments que han tingut lloc des de l'aparició de la primera edició de l'obra l'any 2004. Entre altres, es fa una atenció especial a l'ampliació de la Unió Europea i als efectes que està tenint la recessió econòmica. Però també s'han ampliat capítols que van quedar curts en la primera edició, com ara el tema de la religió, la política i la percepció del medi ambient. A més, en aquesta edició, es fa èmfasi en l'apreciació del lloc d'Europa en el món, no només per la influència política, cultural i econòmica que exerceix, sinó també pel paper que té en el context d'un món cada vegada més connectat i globalitzat.

L'estructura de la segona edició segueix el fil de la primera fent una presentació del llibre on es precisa i es delimita Europa com a espai cultural, es defineix el concepte de regió i s'expliquen les variacions culturals en les diferents regions europees. Seguidament, es distribueix la informació en quatre grans blocs: les persones i el medi ambient; la cultura i la identitat; els pobles i les ciutats, i el treball i el temps lliure.

El primer bloc, «People and Environment», s'endinsa a fons en el medi ambient i descriu els diferents ambients de les regions europees i les maneres com els europeus habiten i interactuen amb el seu entorn, tant en el passat com en el present. Els tres capítols, «European Environments», «Population» i «Human-Environment Interaction», que configuren aquest bloc centren els seus esforços a explicar la gran diversitat física d'Europa des de les terres altes del nord-oest, passant per la gran planura de l'Europa central i les diferents formacions muntanyenques fins a la regió mediterrània. Seguidament, al capítol dedicat a la població, s'hi fa un repàs històric de l'evolució de la població a Europa per entendre la tendència actual que segueix. Finalment, en l'últim capítol, s'hi expliquen els impactes que les interaccions humanes impliquen per al medi ambient, les causes i les conseqüències que comporten.

Al segon bloc, titulat «Culture and Identity», s'hi inicia una discussió sobre la llengua, la religió i la política, tres temes que ens ajuden a aprofundir en els trets culturals i les tradicions històriques regionals de la població europea. Al llarg de tres capítols («Language», «Religion and Values» i «The Political Landscape»), s'hi tracten les qüestions centrals que afecten la vida de les persones: qui som i on pertanyem. Sobretot la llengua i la religió són elements bàsics de la identitat d'una persona i un símbol de la seva pertinença a una comunitat, de manera que esdevenen els trets principals responsables de la creació de la cultura europea. Aquestes qüestions sempre han estat importants per Europa a causa de la immensa diversitat cultural que hi conviu.

Seguidament, al tercer bloc, «Towns and Cities», s'hi examina l'evolució i les característiques actuals dels entorns urbans. Gairebé un 72% de la població del continent europeu viu en ambients

urbans i, per tant, no és cap exageració dir que la ciutat ha esdevingut la casa per a la majoria dels europeus, sense oblidar, però, el paper que tenen els milions de persones que viuen en els ambients rurals. Les ciutats són producte de la interacció de processos històrics que moltes vegades han esdevingut característiques i identitats úniques. A la vegada, són un altre causant de la gran diversitat europea. Als capítols «Cities and Urban life to World War I» i «Modern and Postmodern Urbanism», s'hi fa una reflexió històrica que ajuda a entendre l'evolució dels espais urbans i de la vida urbana, així com una evolució de l'urbanisme modern a Europa des de finals de la primera Guerra Mundial fins a l'actualitat.

Els processos de globalització i d'integració han fet que les economies de cada país siguin més similars i alhora més independents. En aquest darrer bloc, «Work and Leisure», s'hi tracten els quatre aspectes (la transformació dels mercats de treball; l'ampliació i l'extensió de l'educació; el creixement real dels ingressos personals i de la riquesa, i la lluita per proporcionar un nivell adequat però assequible del benestar i de la seguretat social) que, segons els autors, han transformat profundament l'economia i la vida dels europeus. Els capítols «Making a living» i «Consumption, Leisure, and Popular Culture», que con-

figuren aquest bloc, se centren a contrastar i comparar els canvis que es donen entre les velles economies de l'Oest i les noves economies emergents a l'Est d'Europa.

Finalment, i en forma d'epíleg, els autors intenten fer una mirada cap al futur. Segons ells, probablement el canvi més gran i de més abast que ha tingut lloc en la última dècada, en temes polítics, ha estat la incorporació de dotze estats nous a la Unió Europea. Ostergren i Le Bossé assenyalen que és important adonar-se que la Unió Europea és lluny de ser un «superestat» i molts europeus se senten incòmodes que així sigui. Però asseguren que, independentment de la seva forma o de les tendències futures, la Unió Europea esdevindrà la tercera entitat política més gran del món, darrere de la Xina i de l'Índia. I encara més, la més rica d'aquestes tres. En definitiva, aquesta segona edició de *The Europeans* aconsegueix ser un apropament rigorós i mesurat a la realitat europea, molt apropiat per a estudiants universitaris.

Stephanie Wilbrand

Universitat de Girona

Departament de Geografia

stephaniewilbrand@gmail.com

